

ตำนานพระปรีท

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

ทรงพระนิพนธ์

มหาเสวกตรี พระยาไพฑธยนต์เทพ

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

หลวงแม่เจ้าเขียน รัตน ม. ป. ร. ๕

๕ ๔ ๕
เมื่อบรมะเมย พ.ศ. ๒๔๗๓

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

สำนักหอสมุด

คำนำ

มหาเสวกตรี พระยาไพศยนต์เทพ แจ้งความมายังราชบัณฑิตยสภา
ว่าจะจัดการปลงศพส่วนของคุณหลวงแม่เจ้าเขื่อน ซึ่งได้มีอุปการะมาแต่
ยังเยาว์ ขออนุญาตพิมพ์หนังสือตำนานพระปรีดี พระนิพนธ์ของสมเด็จพระ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เพื่อแจกในงานนี้
ราชบัณฑิตยสภาจึงอนุญาตให้ตามประสงค์

เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพระนิพนธ์ตำนาน
พระปรีดีเรื่องนี้ ได้ทรงพระนิพนธ์คำนำไว้ดังนี้ . . . . . คำนำ
พระปรีดีนี้เป็นคำอธิบายมูลเหตุที่จะเกิดมีราชปรีดี และลักษณะการสวด
พระปรีดี ตามซึ่งลอบสวนได้ให้หลักฐานแต่ที่ต่าง ๆ และต้นนิมิตฐาน
ประกอบบ้าง ไม่ใช่บอกบัญชีรายเรื่องพระปรีดีและแปลพระปรีดี หนังสือ
ที่บอกรายเรื่องพระปรีดีต่าง ๆ กับทั้งบทบาลี แจ้งอยู่ในหนังสือสวดมนต์
ฉบับหลวง ซึ่งสมเด็จพระสังฆราช (ปุดสเทว ธา) วัดราชประดิษฐ
ทรงรวบรวม มีฉบับพิมพ์อยู่แล้ว คำแปลพระปรีดีก็มีความเก่า ซึ่งแปล
ครั้งรัชกาลที่ ๓ หอพระสมุดฯ ได้พิมพ์แต่ข้อความหนึ่ง กับความใหม่
ซึ่งพระสาสน์โสภณ วัดมกุฏกษัตริย์แปดและพิมพ์แต่ข้อความหนึ่ง ถ้า
ผู้ใดประสงค์ จะทราบว่าพระปรีดีหรือบทบาลีสวดมนต์ และอนุโมทนามีอัน
ใดบ้าง หรือใครจะทราบว่าเป็นภาษาไทยว่าอย่างไร ขอจงศึกษา
ในหนังสือ ๓ เล่มซึ่งได้ระบุชื่อมาแล้วนั้นเถิด . . . . .

๖

อนึ่งในการพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ พระยาไพศาลเกล้าเทพ ได้เรียงประวัติ
ของหลวงแม่เจ้าเขียน โดยดั่งเขปดั่งมา ขอให้พิมพ์ไว้เป็นที่ระลึกด้วย
จึงได้พิมพ์ไว้ต่อท้ายค่านานี้

ราชบัณฑิตยสภาขออนุโมทนาในกุศลบุญราศีทักษิณานุประทาน ซึ่ง
พระยาไพศาลเกล้าเทพได้บำเพ็ญเป็นนิตยทานมัย มักตัญญูคารวธรรมเป็นที่ตั้ง
ขออำนาจแห่งกุศลดังกล่าวไว้จักวิบากสุขแก่ผู้มีพระคุณควรแก่คติอุปถัมภ์
เทอญ

ราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๒๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๓

สำนักหอสมุด

๐๕๐๕๓

ประวัติหลวงแม่เจ้าเขียน โดยสังเขป

หลวงแม่เจ้า เขียน เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันอาทิตย์ เดือน ๖
ปีชวด พ.ศ. ๒๓๗๓ หลวงแม่เจ้าเขียนเล่าว่า เมื่อเริ่มเข้ารับราชการนั้น
อายุได้ ๓๕ ปี ต้นรัชกาลที่ ๔ (พ.ศ. ๒๓๙๗) ขึ้นแรกเป็นทหารผู้ยิง
ครนต้นรัชกาลที่ ๔ แล้ว ก็คงรับราชการต่อมา ได้เลื่อนขึ้นเป็นนาย
และเป็นนายจำ ในตอนต้นรัชกาลที่ ๕ ครั้นมาในภาคกลางรัชกาลที่ ๕
ได้เลื่อนเป็นหลวงแม่เจ้า เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
โปรดฯ ให้สร้างเหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลที่ ๔ ขึ้นเมื่อ ร.ศ. ๑๒๓
(พ.ศ. ๒๔๔๗) แล้วต่อมาอีกมี ๓ หลวงแม่เจ้าเขียนก็ได้พระราชทาน
เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลที่ ๔ ชั้นที่ ๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓ หลวงแม่เจ้าเขียน
ชราภาพลง จึงกราบบังคมทูลขอรับพระราชทานเบี้ยบำนาญ
เมื่อหลวงแม่เจ้าเขียนขอรับพระราชทานเบี้ยบำนาญแล้ว ก็ไปอยู่กับ
พระยาไพศยนต์เทพ จนถึงแก่กรรมด้วยโรคชราเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม
พ.ศ. ๒๔๖๘ คำนวณอายุได้ ๙๖ ปี.

สารบัญ

ตำนานพระปริต	หน้า ๑
อธิบายเบื้องต้น	” ๓
ตำนานคณะสำยาย	” ๓
ตำนานสำยายธรรม	” ๔
ตำนานสำยายปริต	” ๕
พระปริตภาณวาร	” ๗
ราชปริต	” ๘
ลวดพระพุทธรูปในประเทศไทย	” ๓๒
ลวดสำยายพระธรรม	” ๓๓
ลวดภาณวาร	” ๓๔
ลวดพระปริต	” ๓๖
ลวดทำนุพระพุทธรูป	” ๓๗
มหาทิพนมตร์	” ๓๘
ลวดพระพุทธรูปเนื่องกับไฉยศาสตร์	” ๓๙
ลวดนวครหายสุ่มธรรม	” ๓๗

ตำนานพระปริต

อธิบายเบื้องต้น

การสวดพระพุทธรูปมนตร์ เช่นที่เราได้ฟังพระสงฆ์สวดในงานต่าง ๆ ที่จริงเป็น ๒ อย่างต่างกัน คือสวดพระธรรมเพื่อรักษาพระศาสนาอย่าง ๑ สวดพระปริตเพื่อจะคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายอย่าง ๑ กิริยาที่สวดมนตร์พร้อม ๆ กัน จะสวดพระธรรมก็ดี หรือสวดพระปริตก็ดี เรียกว่าคณะสาธยาย (คำว่าสวด มาแต่คำสาธยายนั่นเอง) จะนำอธิบายเรื่องตำนานมาแสดงต่อไปโดยลำดับ แต่ขอออกให้ท่านทั้งหลายเข้าใจไว้เสียก่อน ว่าความที่จะกล่าวนั้น พบหลักฐานบ้างเป็นแต่สันนิษฐานบ้าง แม้สันนิษฐานผิดไปต้องขออภัย และขอให้ท่านทั้งหลายช่วยค้นหาหลักฐานที่ถูกต้อง

ตำนานคณะสาธยาย

จะว่าด้วยการสวดคณะสาธยายก่อน ประเพณีที่พวกพุทธบริษัท คือพระภิกษุสงฆ์เป็นต้น ชวนกันท่องจำพระธรรมวินัยแล้วสวดพร้อม ๆ กัน อย่างพระสวดมนตร์ทุกวันนี้ หาปรากฏว่ามีในครั้งพุทธกาลไม่ แม้อัฐฐกถาธรรมบทกล่าวในนิทานบางเรื่อง ว่าพระสงฆ์พุทธสาวกสวดปริตและพุทธรูปมนตร์ถึง ๗ คั่น ๗ วัน เช่นในเรื่องอายุวัฒนกุมาร ตอนสุดท้ายก็จะมีพระสงฆ์เป็นหลักฐานไม่ได้ ด้วยอัฐฐกถาธรรมบทนั้นแต่งต่อเมื่อพุทธกาล

ต้องแต่งเกือบ ๓๐๐๐ ปี เป็นสมัยเมื่อมีประเพณีสวดพระปริตเกิดขึ้นแล้ว
 พิเคราะห์ดูความที่อ้างไม่ลงกับประเพณีในครั้งพุทธกาล เพราะพระพุทธเจ้า
 ทรงแสดงพระธรรมวินัยด้วยภาษาบาลีอันเป็นภาษากลางสำหรับชาวมัชฌิม
 ประเทศใช้พูดจากันแพร่หลายยิ่งกว่าภาษาอื่น ผู้ฟังพระธรรมเทศนาหรือผู้ที่
 รับพระธรรมไปเพื่อย่อสั่งสอนย่อมจำข้อความเป็นสำคัญ ส่วนถ้อยคำที่ไม่
 รู้จักถ้อยคำ ด้วยเป็นภาษาซึ่งเขาได้มีสมาธิใช้พูดจากันอยู่เดิม เช่น
 เกี่ยวกับภาษาพื้นถิ่นภาษาไทยทุกวันนี้ ก็คงใจจำข้อความสำคัญ หา
 ก็ถือว่าจำเป็นจะต้องจำถ้อยคำด้านหน้าที่พระเทศน์ทั้งหมดไม่ ความที่ยกมา
 เป็นอุทานหรณันใด สันนิษฐานว่าการศึกษาและสั่งสอนพระธรรมวินัยเมื่อ
 ครั้งพุทธกาล ความจำเป็นที่จะต้องท่องและสวดซ้อมพร้อม ๆ กันเป็นคณะ
 ดำริบาย ก็ย่อมไม่ผิดด้วยเหตุอันเดียวกัน

ประเพณีที่พระสงฆ์สวดคณาดำริบาย ปรากฏขึ้นเมื่อพระพุทธเจ้า
 เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระอริยสาวกทั้งหลาย มีพระมหากัสสป
 เป็นประธาน ประชุมกันณถ้ำถ้ำคัมภีรณในเขตรุงราชคฤหมหานคร
 ทำสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นครั้งแรก เพราะคำว่า “สังคายนา” นั้นเอง
 แปลว่าชักซ้อมสวดพร้อม ๆ กัน จึงพึงเป็นหลักฐานได้ ว่าการที่พระสงฆ์
 สวดคณาดำริบายเกิดขึ้นเมื่อครั้งทำปฐมสังคายนานั้น เมื่อคิดดูว่าเหตุใด
 พระสงฆ์อริยสาวกจึงใช้วิธีของจำพระธรรมวินัยแล้วสวดซ้อมพร้อม ๆ กัน
 ก็ดูเหมือนจะเห็นเค้าเงื่อน ด้วยเมื่อพระพุทธเจ้าใกล้จะเสด็จเข้าสู่พระนิพพาน
 ได้มีพระพุทธฎีกาตรัสสั่งแก่พระสาวกทั้งปวง ว่าพระธรรมวินัยจะแทน

พระองค์กลับไป ครั้นพระพุทธองค์ได้จัดคันธปณิพพาน พระอริยสาวก
จึงประชุมกัน จำลองพระธรรมวินัยซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้
เพื่อจารึกไว้ให้เป็นหลักฐานมั่นคง ก็พระธรรมวินัยทั้งปวงนั้น เมื่อใน
สมัยพุทธกาลพระสาวกย่อมทรงจำไว้โดย “อัตถะ” (คือข้อความ)
ดังกล่าวมาแล้ว ครั้นเมื่อสอบถามกันและกันในที่ประชุม พระสาวก
ต่างองค์ต่างโดย “พยัญชนะ” ต่างกัน (คือโดยสำนวนต่าง ๆ
กัน) ซึ่งพากันเพี้ยนไป ถึงความเข้าใจอัตถะแตกต่างกันในบางแห่ง
พระภิกษุจึงได้เลือกสรรพระสาวกซึ่งนิยมกันว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญ เช่นพระ
อานันทะ เป็นผู้เชี่ยวชาญในพระธรรม พระอุบาลี เป็นผู้เชี่ยวชาญในพระ
วินัย ให้เป็นผู้วินิจฉัย ข้าพเจ้าสันนิษฐานว่าคงจะมีพระสาวกองค์อื่น
ช่วยวินิจฉัยด้วยอีก เป็นทำนองอย่างคณะกรรมการ ๒ กอง ให้พระ
อานันทะกับพระอุบาลีเป็นประธานคณะกรรมการแห่งละกอง (หาใช่เพียง
อาราธนาแต่เฉพาะพระอานันทะและพระอุบาลีให้เป็นผู้แสดงพระธรรมและ
พระวินัยแต่โดยลำพังดังความที่กล่าว ในเรื่องตำนานตั้งคายนาชวนให้เข้าใจ
ไม่) ต่อเมื่อคณะกรรมการวินิจฉัยลงมติแล้ว พระอานันทะจึงนำมติส่วน
พระธรรม และพระอุบาลีนำมติส่วนพระวินัยมาแสดงในที่ประชุมพระ
อริยสาวกทั้งปวง เมื่อที่ประชุมยอมรับมติตามที่พระอานันทะและพระอุบาลี
เสนอแล้ว จึงละมติของที่ประชุมใหญ่ต่อไปอีกข้อหนึ่ง ว่าให้พระสงฆ์
ท่องจำพระธรรมวินัย ทั้งอัตถะและพยัญชนะ (คือทั้งข้อความและสำนวน)
อย่างเช่นพระอานันทะและพระอุบาลีเสนอนั้น เพื่อจะป้องกันมิให้เกิดแตกต่าง

กันได้อีก ถ้าเป็นสมัยปัจจุบันก็คงให้เขียนพระธรรมวินัยลงเป็นอักษร
แล้วพิมพ์แจกกันรักษาไว้ แต่ในสมัยนั้นยังไม่ใช้วิธีจดเป็นอักษร จึงต้อง
ใช้กระบวนท่องจำ การท่องจำจะอยู่ได้มั่นคงก็ต้องอาศัยชักซ้อมด้วยสวด
สาธยาย จึงเกิดวิธีสวดคณาสาธยายพระธรรมวินัยขึ้น เมื่อพุทธศักราช
ปีที่ ๓ แล้วประเพณีเป็นแบบแผนสืบมาด้วยประการฉะนี้

ตำนานสาธยายธรรม

ท่านจะกล่าวอธิบายเรื่องสวดพระธรรมต่อไป พระธรรมวินัยซึ่ง
รวบรวมไว้เป็นหลักพระคำสั่งนามักมาหลายครั้งด้วยกัน ผู้ศึกษาเช่น
พระภิกษุซึ่งบวชใหม่เป็นต้น จำต้องท่องจำและหัดสาธยายไปที่ตระกูล
ละส่วน แม้ถึงท่านผู้ที่สามารถท่องจำไว้ได้ทั้งหมดแล้ว จะสวดสาธยาย
พระธรรมวินัยให้หมดในคราวเดียวก็เป็นเวลาช้านานนัก จำต้องแบ่งสาธยาย
แต่คราวละส่วน อันหนึ่งสวดสาธยายส่วนหนึ่งพอสมควรแก่เวลา แล้ว
สวดสาธยายส่วนอื่นต่อไปในวันหลัง แต่คงมิให้ขาดสาธยายทุกวัน
ต้นนิชฐานว่าประเพณีที่พระสาวกนครเช่น อันถือเป็นกิจวัตรที่
สังฆารามสืบมาจนทุกวันนี้ เห็นจะเป็นประเพณีเก่าแก่สืบมาแต่สมัยเมื่อ
ยังใช้ความท่องจำเป็นสำคัญ การสวดอย่างว่ามานี้เป็นการสวดสาธยาย
พระธรรม เพื่อจะรักษาหลักพระคำสั่งไว้ให้มั่นคง แต่เมื่อมามีวิธีเขียน
พระธรรมวินัยลงไว้เป็นอักษรได้ ความจำเป็นที่จะต้องท่องจำนั้นย่อม
จึงคงต้องและสวดสาธยายพระธรรมวินัยแต่บางส่วน ซึ่งจำเป็นแก่กิจของ
พระสงฆ์ ในชั้นหลัง

ตำนานสาธยายปริต

ที่นี้จะกล่าวอธิบายถึงการส่งพระปริตต่อไป คำว่า “ปริต” แปลว่าคุ้มครอง การส่งพระปริตจึงหมายความว่า ส่งเพื่อคุ้มครองป้องกันภัยอันตราย ผิดกับชื่อดั้งเดิมว่าสาธยายพระธรรมที่อธิบายมาแล้ว ประเพณีที่พระสงฆ์ส่งพระปริตเกิดขึ้นในลังกาที่ประมาณว่าเมื่อพุทธกาลล่วงแล้วราว ๕๐๐ ปี ในเรื่องตำนานพระพุทธเจ้าเล่าปรากฏว่าเมื่อพระพุทธเจ้าได้เสด็จเข้าพระนิพพานแล้วได้ ๓๐๐ ปีเศษ พระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาขึ้นเป็นกษัตริย์ประเทศอินเดีย แล้วแต่งทูตให้เทียบประกาศคุณพระพุทธศาสนาไปยังนานาประเทศ พระเจ้าเทวานัมปิยติศซึ่งครองกรุงลังกาเกิดเลื่อมใส จึงทูตขอให้พระเจ้าอโศกมหาราชจัดคณะสงฆ์ส่งไปประดิษฐานพระพุทธศาสนาในลังกาทวีป พระเจ้าอโศกก็ทรงอาราธนาพระมหินทรเถร ผู้เป็นราชบุตรพระองค์หนึ่ง ซึ่งออกทรงผนวชอยู่ ให้เป็นประธานพาคณะสงฆ์ไปส่งสอนพระธรรมวินัยและให้อุปสมบทพวกชาวลังกา จึงได้ถือพระพุทธศาสนา และมีคณะสงฆ์ขึ้นในลังกาทวีปเป็นเดิมมา ก็แต่ลังกาทวีปเป็นประเทศอยู่ต่างหากจากอินเดีย ชาวลังกาไม่รู้ภาษาบาลีแพร่หลายเหมือนกับชาวอินเดีย การสอนและการรักษาพระธรรมวินัยในลังกาทวีปจึงต้องใช้ ๒ ภาษา คือสอนด้วยภาษาสิงหพจนเป็นภาษาของชาวลังกา แต่ต้องจำพระธรรมวินัยรักษาไว้ด้วยภาษาบาลีตามเดิม ต่อภายหลังมาว่าเมื่อ พ.ศ. ๔๓๓ พระสงฆ์ในลังกาทวีปจึงได้ช่วยกันเขียนพระธรรมวินัยลงเป็นอักษร ทำให้ความจำเป็นต้องท่อง

จำน้อยลงกว่าเดิม ถึงกระนั้นการศึกษาพระธรรมวินัยที่ในลังกาทว่าปก็
ลำบากกว่าที่ในอินเดีย ด้วยจำต้องเรียนภาษาบาลีจนรู้แตกฉานก่อน จึง
จะสามารถอ่านพระไตรปิฎกให้รอบรู้พระธรรมวินัยได้ การเรียนภาษาบาลี
จึงถือกันว่าเป็นกิจของผู้ออกบวชจะต้องเรียน และนับถือกันว่าภาษาบาลี
เป็นภาษาศักดิ์สิทธิ์ เพราะทรงไว้ซึ่งพระพุทธคำสอน แม้ผู้ซึ่งมิได้เรียนรู้อ่าน
ภาษาบาลี เมื่อได้ยินพระสงฆ์สวดสวด ก็ถือว่าเป็นพระธรรมคำของพระพุทธ
เจ้า พวกกันฮอนโมทนาด้วยการเลื่อมใสว่าเป็นลัทธิมงคล แต่ในลังกาทว่าปนั้น
พวกทมิฬเข้ามาอยู่มาก ในเรื่องพงศาวดารปรากฏว่าพวกทมิฬมีอำนาจ
ปกครองบ้านเมืองอยู่นาน ๆ ก็หลายครั้ง พวกทมิฬนับถือได้ยศศักดิ์
พาคำสอนพราหมณ์มาตั้งสอนในลังกาทว่าปด้วย ก็ตามคติคำสอนพราหมณ์
นั้นนิยมว่าผู้ทรงพระเวทอาจจะร้ายมนตร์ให้เกิดลัทธิมงคลหรือป้องกันแก้ไข
ภัยอันตรายแก่มหาชนได้ ดังนั้นเชื่อว่าพวกชาวลังกาเมื่อถึงพระพุทธคำสอน
ก็ย่อมมีเวลาปรารภลัทธิมงคล และมีเวลาหาจดหมายอันตรายตาม
ธรรมดาสัมณมนุษย์ คงจะขอให้พระสงฆ์เถรานุเถระชาวลังกาช่วยหาทาง
ในพระพุทธศาสนาซึ่งเคราะห์ เพื่อให้เกิดลัทธิมงคลหรือป้องกันภัยอันตราย
ให้แก่ตนบ้าง พระสงฆ์มีความกรุณาจึงคิดวิธีลบล้างปัดขันธ์ให้สมประสงค์
ของประชาชน ก็แต่วิธีร้ายเวทมนตร์ของพราหมณ์นั้นเขาจึงวอนขอพรต่อ
พระเป็นเจ้า คติพระพุทธศาสนาห้ามการเช่นนั้น พระสงฆ์จึงค้นในพระไตร
ปิฎก เล็กเอาพระสูตรและปาฐะพระคาถาธรรมเจริญคุณพระรัตนตรัย อันมี
ตำนานอ้างว่าเกิดขึ้นเนื่องด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ มาลบล้างเป็นมนตร์ จะยก

พอเป็นตัวอย่างดังเด็กเอราวัณผู้คร่ำครวญ ซึ่งมีตำนานว่าพระอนันตที่เคยถือคุณ
พระรัตนตรัยจะมีโรคระลอกอันเกิดแต่ความอดอยากที่เมืองเวล้าต มาใช้เป็น
มนตร์สวดเรื่องหนึ่งเป็นต้น ดังนั้นฐานถ้าจะเกิดมีพระปริตขึ้นด้วยประการ
ดังกล่าวมานี้ ชนเดิมจะสวดสูตรไหนหรือคาถาไหนก็เห็นจะแล้วแต่เหตุ
การณ์ เช่นนิมนต์ไปสวดเพื่อจะให้เป็นมงคล ก็สวดมงคลสูตร ถ้า
นิมนต์ไปสวดให้คนไข้เจ็บป่วย ก็สวดโพชฌงค์เป็นต้น แต่ชนเดิมเห็นจะ
หาไตรอัยการอง พระปริตเขาคบเนื่องกันชดยวไม่ เมื่อมีข้อสวดพระปริต
เกิดขึ้นแล้ว คนทั้งหลายก็ลงนิยมกันแพร่หลาย มีผู้ประสงค์ให้พระสังฆสวด
พระปริตเพื่อเหตุการณ์อื่น ๆ กว้างขวางออกไป พระสังฆก็ค้นหาพระสูตร
และปาฐะพระคาถาในพระไตรปิฎกมาสวดเป็นพระปริตมากขึ้นเป็นลำดับ

พระปริตภาณวาร

มีคำกล่าวในสังกัถว่า (๑) เมื่อ พ.ศ. ๙๐๐ พระเถระทั้งหลาย
มีพระเวศิตเถระเป็นประธาน ช่วยกันสำรวจรวมพระปริตต่าง ๆ เรียบเรียง
เข้าไว้เป็นคัมภีร์เรียกว่า “ภาณวาร” ดังนั้นฐานว่าความคิดเดิมก็เห็นจะ
ให้เป็นคำสำหรับพระสังฆที่ท่องจำ และสวดพระปริตให้เป็นแบบแผน
อันเดียวกัน เมื่อเกิดมีคัมภีร์ภาณวารอันรวบรวมพระพุทฺธมนตร์ทุกอย่าง
อยู่ในนั้น ก็เป็นธรรมดาที่คนทั้งหลายจะเกิดปรารถนาให้พระสังฆสวด
พระพุทฺธมนตร์ตลอดทั้งคัมภีร์ภาณวารในเมื่อทำการพิธีสำคัญ แต่คัมภีร์

(๑) คำกล่าวนี้นปรากฏอยู่ในคำนำของนาธรรมมรตนะ แต่งเมื่อพิมพ์หนังสือ
ภาณวารใน ค.ศ. ๑๘๑๖ (พ.ศ. ๒๔๕๘)

ภาณวารยัตถาวมพระปริตต่าง ๆ ถึง ๒๒ เรื่อง จัดไว้เป็น ๔ ภาค ถ้าว
จะคัดลอกเป็นเวลายาวนานกว่าครึ่งวัน จึงต้องคิดวิธีคัดภาณวาร
ขึ้นอีกอย่างหนึ่ง คือนิมนต์คณะสงฆ์ให้สลัดกันสวดครวณะ & รูป และ
บางที่จะมีพระเถระผู้เชี่ยวชาญนั่งกำกับตรวจทานด้วยอีกรูป ๑ (เหมือนอย่าง
สวดภาณวารที่ไทยเราใช้เป็นแบบอยู่ทุกวันนี้) มีหลักฐานว่าชาวลังกานับถือ
คัมภีร์ภาณวารมาก ถึงมีพระมหาเถระองค์หนึ่งทรงนามว่า อโนมทัสดี
แต่งอรรถกถาอธิบายคุณภาณวารขึ้นอีกกัมภีร์หนึ่ง ให้ชื่อว่าสารัตถมัจจุย
เป็นคัมภีร์ใหญ่จำนวนหนึ่งถึง ๑๓ ผูกใบลาน (ได้แปลเป็นภาษาไทย
เมื่อรัชกาลที่ ๓ และหอพระสมุดฯ ได้พิมพ์แล้ว) ถิ่นพงศาวดาร
ลังกาว่า มีพระอโนมทัสดีเป็นพระมหาเถระสำคัญองค์หนึ่งอยู่ในรัชกาล
พระเจ้ามณฑิตปรักมพาหุ ซึ่งเสวยราชเมื่อ พ.ศ. ๑๘๐๘ ถ้าเป็นองค์
เดียวกันก็เป็นหลักฐานอีกอย่างหนึ่งว่า คัมภีร์ภาณวารเกิดขึ้นตั้งแต่ก่อน
พ.ศ. ๑๘๐๘ บางที่จะก่อนนั้นคงหลายร้อยปี

ตั้งแต่เกิดคัมภีร์ภาณวารขึ้นแล้ว ฟังต้นนิชฐานได้ว่า พระสงฆ์
ชาวลังกาอาศัยคัมภีร์นี้เป็นคำวาท่องสวดมนตร์ และลักษณะการที่
สวดมนตร์คงเป็น ๒ อย่างต่างกัน คือคณะสงฆ์ & รูปสลัดกันสวดภาณวาร
จนตลอดทั้งคัมภีร์อย่าง ๑ เดือดกระเพาะสุตฺรกระเพาะคาถาไปสวดอนุโตม
ตามเหตุการณ์อย่าง ๑ และการสวดกระเพาะสุตฺรและกระเพาะคาถานั้น
พระเถระผู้นำสวดมักกล่าว เป็นคำนำสวดเจริญคุณ ของพระสุตฺร และ คาถา
นั้น ๆ (ที่เราเรียกกันว่า “ขัตต่านาน”) ก่อน แล้วจึงชวนให้พระสงฆ์

สวด จำนวนพระสงฆ์ไปเท่าใดก็สวดด้วยกันหมด แต่วิธีวัดค่านานจะมี
มาก่อนภาณวารหรือจะมีขึ้นต่อภายหลัง ขึ้นไม่เคำเงยขึ้นที่ละขั้นนิยฐาน
เพราะอาจจะเป็นได้ทั้ง ๒ อย่าง แต่ในพระปริตฉบับดังกล่าวซึ่งพึงพบเมื่อ
แต่งค่านานนี้ มีบทวัดค่านานเกือบจะทุกสูตรในภาณวาร

ราชปริต

พระปริตอย่าง ๘ ค่านานแต่ละ ๑๒ ค่านานก็เกิดขึ้นในดังกล่าวปี แต่
จะเกิดขึ้นเมื่อใดไม่มีหลักฐานที่จะกำหนด ได้แต่สันนิษฐานว่าคงจะเกิด
ภายหลังแต่กัมภีร์สารัตถสมุจจัย และมีเค้าเงื่อนที่จะสันนิษฐานได้อีก
อย่างหนึ่ง ว่าคงจะเกิดขึ้นโดยพระราชประสงค์ของพระเจ้าแผ่นดิน จึงได้
เรียกนามตามภาษาบาลีว่า “ราชปริต” ต้องคิดค้นหาเหตุที่เห็นมีเค้า
พอจะสันนิษฐานได้ ด้วยการสวดภาณวารอยู่ข้างยืดยาวเบียดเวลายาวมาก
ฝ่ายหนึ่ง และการสวดพระปริต ซึ่งพระสงฆ์เลือกพระสูตรและคาถา
ต่าง ๆ ไปสวดให้คล้องตามเหตุการณ์อยู่ข้างจะสั้นไป และบางที่ม้งานหลวง
พระสงฆ์จะเลือกมิใคร่ถูกพระราชอัธยาศัยด้วย น่าจะเป็นด้วยเหตุดังกล่าว
มา จึงมีรับสั่งให้พระสงฆ์เกรงคิดปรุงพระปริตขึ้นสำหรับสวดงานหลวง
ให้มีทั้งฝ่ายเจริญดีมีมงคลและฝ่ายที่คุ้มครองป้องกันอุปัทวันตรายรวม
อยู่ด้วยกัน แต่อย่าให้ยืดยาวนัก พระสงฆ์จึงเลือกพระปริตต่าง ๆ มาแต่
ในภาณวารเป็นพื้น และเอาคาถาที่นับถ้อยกันเพิ่มเข้าบ้าง ปรุงเป็นราชปริต
ขึ้น แล้วจึงแต่งคาถาเป็นคำเตือนพระสงฆ์ผู้ไปสวดให้ช่วยกันแผ่เมตตา

อธิษฐานให้พระปรีชช่วยคุ้มครองพระเจ้าแผ่นดิน และให้ตั้งใจสวดพระปรีช
สำหรับชีวิตดำรงก่อนสวดพระปรีชนั้นด้วยบทว่า

ธรรม์ ดั่งนี้ ดั่งนุ นินท์

ปรีชานุกาโว ธา วกุชคูติ ฯ

ดังนี้ เมื่อมีราชปรีชเป็นแบบสำหรับสวดในงานหลวง ก็เป็นธรรมดาที่คน
ทั้งหลายจะเกิดนิยมอยากให้สวดพระปรีชนั้นเหมือนกัน ๆ ต่อไปจนเป็นประ
เพณีในพื้นเมือง แต่น่าสงสัยอยู่ข้อหนึ่ง ด้วยราชปรีชปรากฏเป็น ๒ อย่าง
เรียกว่า “จุลราชปรีช” (๗ คำนาน) อย่าง ๑ “มหाराชปรีช” (๑๒
คำนาน) อย่าง ๑ อย่างไหนจะเป็นตัวแบบเดิม ข้อนี้เคยสันนิษฐานกันมา
แต่ก่อน ว่าอย่าง ๑๒ คำนานเห็นจะเป็นราชปรีชเดิม ครั้นต่อมาภายหลัง
มีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่ง ซึ่งอาจเป็นต่างประเทศกับลังกา ทรง
พระดำริเห็นว่ายังยาวนักจึงโปรดให้คัดลงเป็นอย่าง ๗ คำนาน มีราชปรีช
เป็น ๒ อย่างขึ้น จึงได้เรียกอย่างยาวว่ามหाराชปรีช เรียกอย่างสั้นว่า
จุลราชปรีช ดังนี้ แต่เมื่อมาพิจารณากันในคราวจะแต่งคำนานพระปรีชนี้ มี
บันทึกหลายคน คือพระพิณิจวรรณการ (แต่ง ลำดิลก) เป็นต้น กลับ
เห็นว่าอย่าง ๗ คำนานจะเป็นแบบเดิม อย่าง ๑๒ คำนานเป็นของปรุงใหม่
ต่อภายหลัง อ้างเหตุให้เห็นเช่นนั้น ด้วยบทพระปรีชต่าง ๆ ใน ๗ คำนาน
กับ ๑๒ คำนานเหมือนกันโดยมาก เป็นแต่วางลำดับผิดกัน ถ้าจะเพาะ
ตัวพระปรีชไม่ยาวสั้นผิดกันก็เหมือนกัน เป็นแต่มีบทชีวิตดำรงมากกว่ากัน
ถ้าประสงค์เพียงจะสวดพระปรีชอย่าง ๑๒ คำนานให้สั้นเขื่องไม่ทำเช่นปรากฏ

อยู่ อีกประการ ๑ ดังจะเห็นว่าลักษณะที่จัดลำดับพระปริตต่าง ๆ ซึ่งที่
เพิ่มคำชัดตำนานชนเป็น ๑๒ ตำนาน เป็นระเบียบเรียบร้อยดีกว่าอย่าง ๗
ตำนาน จึงสันนิษฐานว่าราชปริตเดิมเห็นจะเป็นอย่าง ๗ ตำนาน ต่อมา
มีผู้คิดแก้ไขให้เป็นอย่าง ๑๒ ตำนาน ข้าพเจ้าเห็นชอบ ด้วยมีข้อ
สันนิษฐานวินิจฉัยนั้นอยู่ในทางโบราณคดี ที่ประเพณีการสวดมนตร์ใน
ประเทศนี้ แม้แต่โบราณมาอย่างสวด ๗ ตำนานเป็นพน ๑๒ ตำนาน
สวดเฉพาะแต่ในงานใหญ่ ข้อนี้แสดงให้เห็นว่า คงได้แบบสวดมนตร์อย่าง ๗
ตำนานเข้ามาจากลังกาค่อนนาน จนใช้สวดกันเป็นประเพณีบ้านเมืองแล้ว
ครั้นเกิดแบบสวด ๑๒ ตำนานขึ้นในลังกาที่วัดได้มายังประเทศนี้เมื่อภายหลัง
จึงมิได้ ใช้สวดกันในพนเมืองแพร่หลายเหมือนอย่าง ๗ ตำนาน

เมื่อแต่งตำนานพระปริตนี้ ข้าพเจ้าได้ ให้ สืบค้นถึงการสวดพระปริต
ในลังกาที่วัดและประเทศพม่าในปัจจุบันนี้^(๑) ได้ความว่าการสวดราชปริต
ที่ในลังกาที่วัดเล็กเล็ยนานแล้ว แม้ฉบับที่ศูนย์ จนพระองค์เจ้าปฤษฎางค์
หาไปประทาน (พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ตรัสบอกว่าได้ฉบับเมืองยะโฮไป)
จึงกลับมาขึ้น การที่สวดมนตร์พระลังกาสวดพระสูตรและคาถาต่างๆ ตาม
แต่จะสะดวก แต่การสวดภาณวารในลังกาที่วัดยังนับถือกันมาก ว่า
เวลาในการทำงานของผู้บรรดาศักดิ์ เช่นทำบุญวันเกิด มักนิมนต์พระไปสวด
ภาณวารผลัดกันสวดคราวละ ๕ องค์บ้าง หรือ ๒ องค์บ้าง สวดทั้ง
กลางวันและกลางคืน ตลอด ๓ วันก็มี ๕ วันและถึง ๗ วันก็มี ส่วน

(๑) มอญ เขมร สวดอย่างเดียวกับไทย

พระพรมานัน พระอริยรักษ์ (ซอเหลียง บียะเมจ) บอกว่ามีหนังสือ
 สวดมนตร์ ธิปโกฉบับพิมพ์มาให้ ได้เป็นนมหาราชปริต ๑๒ คำนาน
 เช่นเดียวกับของไทย มีถ้อยคำผิดกันแต่เล็กน้อย เห็นเป็นหลักฐาน
 สืบตามความที่ได้กล่าวมา ว่าพระมา มอญ ไทย เขมร ต่างได้แบบ
 ราชปริตมาจากลังกาดังกันทั้งนั้น

สวดพระพุทธมนตร์ในประเทศสยาม

พระพุทธคำสอนมาประดิษฐานในประเทศสยามนี้ รวบรวมคร่าว
 เดียวกับที่ไปประดิษฐานในลังกาทั่วไป หรือถ้าจะมาภายหลังก็ไม่ช้านัก ด้วย
 มีหลักฐานปรากฏอยู่ทั้งโบราณวัตถุและเรื่องตำนาน ว่าประเทศนี้เมื่อ
 ขึ้นแรกได้รับพระพุทธคำสอนมาแต่ชาวมอญ และพระธรรมวินัยที่มาสู่
 ประเทศสยามในชั้นแรกนั้นเป็นภาษาบาลี ครั้นต่อมาเมื่อแรกเกิดลัทธิ
 พระพุทธคำสอนอย่างมหายานขึ้นในอินเดีย แปลงพระธรรมวินัยเป็นภาษา
 ดั้งดกฤต พวกชาวอินเดียข้างฝ่ายได้มาสอนลัทธิมหายาน ชาวประเทศ
 สยามก็รับถือตาม และเปลี่ยนไปศึกษาพระธรรมวินัยในภาษาดั้งดกฤตเสีย
 ทอดหนึ่งช้านาน ครั้นถึงสมัยเมื่อพวกถือคำสอนพราหมณ์และพวกถือ
 คำสอนอิสลามได้เป็นใหญ่ในอินเดีย พวกนี้เบียดเบียนพระพุทธคำสอน
 จนแทบจะเลือนลือนหายไป นานาประเทศที่ถือพระพุทธคำสอน เมื่อไม่ได้
 อาศัยอินเดียซึ่งเป็นแหล่งเดิม ต่างก็ปฏิบัติตามรู้ตามเห็นของตนมา
 พระพุทธคำสอนก็เลือนลือนด้วยกันทุกประเทศ ครั้นเมื่อราว พ.ศ. ๑๖๙๖
 พระเจ้าปรักรักรมพหุมหาราชได้ครองลังกาทั่วไป ทรงพยายามฟื้นฟูพระพุทธ

คำสอนขึ้นด้วยประการต่าง ๆ มีทำสังคายนาพระธรรมวินัยภาษาบาลีให้
เรียบร้อยเป็นคัมภีร์ พระพุทธศาสดานักกตมรุ่งเรืองขึ้นในลังกาทวีป กิตติศัพท์
แพร่หลายมาถึงประเทศพม่ามอญไทยเขมร ก็มีพระสงฆ์ชาวประเทศ
เหล่านั้นพากันไปรับเอาพระธรรมวินัยในลังกาทวีป แล้วอุปถัมภ์เป็นนิกาย
ดังกวางคี่ พม่ามอญซึ่งเห็นชอบกับทั้งพระไตรปิฎกภาษาบาลีที่สังคายนาใหม่
มายังประเทศของตน ในชั้นแรกเป็นแต่มาตังเป็นลัทธิหนึ่งต่างหาก แต่
เมื่ออุบลวรรณปรากฏแพร่หลาย ก็กลืนนับถือและเจ้ามอญเวียงตาม
ดลธิธงกวางคี่มากจนทุกที จนถึงพระเจ้าแผ่นดินทรงรับอุปถัมภ์ พระสงฆ์
ในประเทศพม่ามอญไทยเขมรก็ถือดลธิธงกวางคี่ด้วยกันหมด ตามเรื่อง
ตำนานที่กล่าวนี้ จึงเห็นได้ว่าพระธรรมวินัยที่ดี ข้อวัตรปฏิบัติที่ดี ซึ่ง
พระสงฆ์สั่งยามประพฤติในชั้นหลังตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยมา ได้แบบอย่างมา
แต่ลังกาทวีป แม้จนวิธีการจัดพระพุทธรูปมนตร์ ซึ่งแยกเอามาแสดง
ในเรื่องตำนานพระปริศนาก็มีครบทุกอย่างตามแบบที่มลังกา ดังจะกล่าว
อธิบายต่อไป คือ

สวดสาธยายพระธรรม

พระสงฆ์ ในประเทศนี้ทุกตั้งสมาธิถือเป็นกิจวัตรที่ต้องสวดมนตร์
(สาธยายธรรม) เวลาเย็นทุกวันมิได้ขาด และมีข้อสวดมนตร์ประจำ
วัดทุกแห่ง ชาวบ้านก็พอใจนิมนต์พระสงฆ์มาสาธยายธรรมเมื่อมีเหตุกุศล
เช่นสวดพระอภิธรรม สวดแจ้ง และสวดพระสูตรต่าง ๆ ในงานศพ
และพิธีศพเปิดศพตั้งปวง ชาวเจ้าเขยนึกว่าคนทั้งหลายทำไม่จึงชอบ

นิมนต์พระสังฆลัทธิพระอภิธรรมในงานศพ หรือแม้ในงานบุญเพชฌัญญ์
ต่อมาได้เห็นอธิบายในหนังสือปฐมสมโพธิของสมเด็จพระปรมานวธิ
สีโนรธ ตอนเทศนาปวิศปริเฉทที่ ๑๗ กล่าวว่าเมื่อพระพุทธองค์ได้จุ
ขึ้นไปยังดาวดึงส์สวรรค์เพื่อจะเทศนาโปรดพระพุทธมารดา ทรงปรารภว่า
ถ้าประทานเทศนาพระสูตรหรือพระวินัยคุณยังไม่เท่าทันพระคุณของ พระ
พุทธมารดาที่ได้มาแก่พระองค์ มีแต่พระอภิธรรมอย่างเดียว ซึ่งมีคุณ
สมควร “ใช้ค่าน้ำนมและเข้าบ่อน” ของพระพุทธมารดาได้ดังนี้ จึง
เข้าใจว่าการซึ่งคนทั้งหลายพอใจนิมนต์พระสังฆลัทธิพระอภิธรรม เกิดแต่
ประสงค์จะสนองคุณผู้มีรณภาพ

สวดภาณวาร

ได้ยินว่าแต่โบราณมีประเพณีพระสังฆ ลัทธิกันเป็นคติอย่างหนึ่งว่า
พระภิกษุบวชใหม่ ในพรรษาแรกต้องท่องจำ “ทำวัตรพระ” (ค่านมัสการ
ข้างตอนต้นภาณวาร) กับ “พระอภิธรรม” ให้สวดได้ ต่อไปในพรรษาที่ ๒
ต้องท่องจำ “พระปริต” (ทั้ง ๗ ค่านานและ ๑๒ ค่านาน) ถึงพรรษาที่ ๓
ต้องท่องจำภาณวารให้สวดได้ทั้งคัมภีร์ กับทั้งธัมมจักกัปปวัตตนสูตร
และมหาสมยสูตรด้วย พรรษาต่อไปต้องท่องจำปาติโมกข์ให้ได้ภายใน
พรรษาที่ ๕ ประเพณีที่กล่าววนเคยประจักษ์แก่ข้าพเจ้าครั้งหนึ่ง เมื่อตาม
เสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปประพาสเมืองกาญจนบุรี
ใน พ. ศ. ๒๔๕๒ ครั้นนั้นพลับพลาประทับแรมดงที่ริมทางปากตะวันตก
ทรงข้ามกับวัดชัยชุมพล ถึงเวลาค่ำพระวิสุทธิวงส์ (เบญจ) เมื่อยังเป็น

พระครูพาพระองค์ขึ้นราว ๒๐ รูปลงมาส่งคนมณฑลที่แพหน้าวัดถ้ำทองดัดบิ
ทุกคืน ประทับแรมอยู่ ๓ ราตรีแล้วภาณวารได้ตลอดทั้งคัมภีร์ สัมเด็จพระ
พุทธเจ้าทรงตรัสว่าอุทิศสาธุะทองจำ แล้วโปรด ฯ พระราชทาน
รางวัลพระสงฆ์ทั้งอาราม ข้าพเจ้าเข้าใจว่าจะเป็นด้วยรักษาศีลโบราณ
ที่กล่าวนั้นสืบกันมา ดั่งให้เห็นว่าแต่โบราณคงมีการนิมนต์พระสงฆ์ ไปสวด
ภาณวารตามวัดวังบ้านเรือนผู้มีบรรดาศักดิ์เนื่อง ๆ เหมือนอย่างเช่นยังมีอยู่
ในลังกาที่ปีในปัจจุบันนี้ แต่หากได้เข้ามาโดยอันดั้น น่าจะเป็นเพราะเกิด
ชอบเอาพิธีใส่ยศศักดิ์เข้ามาปนกับพิธีทางพระพุทธศาสนา ดังจะกล่าว
ในที่อื่นต่อไปข้างหน้า การสวดภาณวารจึงคงมีแต่ในงานหลวงและ
เฉพาะที่เป็นพระราชพิธีสำคัญ และพระองค์ ใช้ท่านหนึ่งถือแผ่นสวด
ปากเปล่า เพื่อจะให้ คึกคักดีด้วยสมบูรณทั้งอัครและพยัญชนะมิได้
คลาดเคลื่อน หนังสือภาณวารสำหรับพระองค์อ่านสวดมีฉบับเก่าสมัย
เขียนครั้งกรุงศรีอยุธยาอยู่ในหอพระสมุด ฯ จึงสันนิษฐานว่าประเพณี
อ่านสวดภาณวารจะมีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี
พระราชพิธีที่มณฑลภาณวารนั้นก็ไม่มากพิธีนัก ที่เป็นพิธีประจำมี
แต่พิธีตรุษ นอกจากนั้นก็เป็นพิธีจร คือพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
พระราชพิธีลงทรงโถกนาคเจ้าฟ้า พระราชพิธีพูนศุภศัตรขอฝน กับ
พระราชพิธีหล่อพระพุทธรูปสำคัญ เช่นพระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลเป็น
ต้น และพิธีพุทธาภิเษกฉลองพระพุทธรูปสำคัญ การสวดภาณวารใน
พระราชพิธีบรมราชาภิเษกนั้น แต่เดิม (เป็นส่วนพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร)

พระสงฆ์ ๕ รูปนั่งสวดบนพระแท่นที่บรรทม แดะสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จประทับทรงสวดสวดภาณวารในห้องนั้น แบ่งภาณวารสวดเป็น ๓ วัน
 ถึงรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรด ฯ ให้เปลี่ยน
 มาสวด (เป็นส่วนพระราชพิธีบรมราชาภิเษก) เหมือนกับสวดภาณวาร
 ในพระราชพิธีอื่น ๆ คือตั้งเคียงสวดที่ทองพระโรง พระสงฆ์ ๕ รูปสวดดำริบ
 ๕ รูปสวดกันสวดที่สระ ๒ รูป มีพระเถระนั่งปรกอยู่เคียงหนึ่งต่างหาก
 อีกองค์หนึ่ง สวดทรงกลดวันกลดกันตลอด ๓ วัน ๓ คืน ถ้าเป็นพิธีอย่าง
 น้อยก็สวดวันกับคืนหนึ่ง พระสงฆ์สวดภาณวารนั้น ถ้าเป็นพิธีใหญ่
 เช่นบรมราชาภิเษก พระราชาคณะสวด ถ้าเป็นอย่างสามัญพระพิธี
 ธรรมสวด ยังเป็นประเพณีมาจนปัจจุบันนี้

สวดพระปริต

การที่ไทยเราได้ราชปรีตของชาวลังกามาเป็นคำขวัญ ดันนิษฐานว่าคงได้
 ราชปรีตอย่าง ๗ คำนานมาก่อน จึงได้สวดกันแพร่หลายแต่อย่างเดียว
 ส่วนราชปรีตอย่าง ๓๒ คำนานนั้นคงได้มาต่อภายหลัง จึงสวดเฉพาะงาน
 ใหญ่บางอย่าง แต่พิเคราะห์ดูในราชปรีต มีคาถาอื่นนอกจากที่รวมไว้ใน
 ภาณวารเพิ่มเติมหลายอย่าง ที่แทรกอยู่ข้างต้นเช่นคาถา “ดัมพุเท ฯ” ก็มี
 แทรกตรงต่อข้างท้ายพระปรีตเช่นคาถา มหาการุณิกโฆษาโ ฯ เป็นต้นก็มี
 ดันนิษฐานว่าคาถาแทรกเหล่านั้นคงมีนักปราชญ์เลือกคัดมาแต่พระไตรปิฎก
 หรือแต่งขึ้นใหม่แล้วเอาสวดเพิ่มในพระปรีต เพื่อจะให้เป็นที่ระลึกถึงขันธ์
 แล้วก็เกลี่ยกล่อมเป็นแบบแผนมีมาแต่ในลังกาทั่วไป เพราะฉะนั้นเมื่อรับ

พระปริตมาศวดในประเทศนี้ นักปราชญ์ไทยที่เชี่ยวชาญพระไตรปิฎก จึง
แต่งและเปลี่ยนบทแทรกในพระปริต เพื่อประโยชน์อย่างเดียวกัน จะ
ยกพอเป็นตัวอย่าง ดังเช่นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
พระราชนิพนธ์คาถาโม ๘ บทสำหรับสวดทำน้ำพระพุทธรมนคร และสมเด็จพระ
พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงแต่งคาถา “โย
จกขุมา” เปลี่ยนคาถา สัมพุทฺธะ เป็นต้น ที่เพิ่มข้างท้ายพระปริตก็มี
เช่นคาถา ยรหิ สัมมาสัมพุทฺโธ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และคาถา ยัม ยัม เทวมนุสฺสํ ของสมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ (ฉิม) เป็นต้น คาถาแทรกซึ่งกล่าวมาสดุดเพิ่ม
ทั้งใน ๘ คำนานและ ๓๒ คำนาน อนึ่งการพิธีซึ่งพระสงฆ์สวดพระปริต
ในประเทศนี้ลักษณะเป็น ๒ อย่างต่างกัน คือเป็นพิธีทางพุทธศาสนา
ล้วนอย่าง ๑ เป็นพิธีพุทธศาสนาเจือกับไสยศาสตร์อย่าง ๑ ดังจะแสดง
อธิบายต่อไปนี้

การพิธีพุทธศาสนาล้วน แต่ก่อนมาถ้าเป็นงานมงคลอย่างสำคัญเช่น
ทำบุญเรือนหรือฉลองพระหรือโกนจุก เป็นต้น สวด ๘ คำนาน ถ้าเป็นงาน
มงคลวิเศษกว่าสำคัญ เช่นการพระราชพิธีใหญ่แต่สวดมนต์วันเดียว
ดังพิธีถือน้ำและพิธีแรกนาเป็นต้นก็ดี งานขเดยศักดิ์ซึ่งเป็นงานสำคัญ เช่น
งานฉลองอายุและแต่งงานบ่าวสาวเป็นต้นก็ดี ย่อมสวด ๓๒ คำนาน
แต่เดิมนั้นเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไปแล้ว พระปริตอย่าง ๓๒ คำนานคงสวด

แต่ในงานหลวงบางอย่าง คืองานพระราชพิธีถือน้ำอย่าง ๓ งานพระราชพิธี
แรกนาอย่าง ๑ กับพระราชพิธีเฉลิมพระชันษา (สวดในพระอุโบสถ
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม) อย่าง ๑ นอกจากนี้สวด ๗ คำนานเป็นพื้น
การสวด ๗ คำนานกระบวนสวดก็ผิดกันเป็นหลายอย่าง คือ

๑ สวดทำนองผิดกัน พระมอญสวดทำนอง ๑ พระมหานิกายสวด
(เรียกกันว่าสวดอย่างสังโยค) ทำนอง ๑ พระธรรมยุติกาสวดทำนอง ๑
ทำนองที่พระธรรมยุติกาสวดนั้น ได้ยินมาว่า พระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริขึ้นเมื่อยังทรงผนวช (ดังเกิดเหตุเหมือนจะเอา
ทำนองลังกากับมอญประสมกัน) แต่ถ้าวรสังฆ์หลายนิกายสวดด้วยกัน
ย่อมสวดทำนองอย่างมหานิกายเป็นแบบ

๒ ระเบียบผิดกัน ระเบียบพระปริตที่พระมหานิกายกับพระมอญ
สวดเหมือนกัน แต่ระเบียบสวดมนตร์ของพระธรรมยุติกาสวด พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงแก้ไขเป็นอย่างหนึ่งต่างหาก ราช
ปริต ๓๒ คำนานหาสวดไม่ สวดแต่อย่าง ๗ คำนาน ตัดโมรปริตออก
และทรงแก้ไขคัมภีร์อนุคาถาที่เพิ่มนอกปริตหลายแห่ง แม้ระเบียบ ๗ คำนาน
ที่พระมหานิกายสวดนั้น ก็ยังมีอย่างพิสดารและอย่างย่อ อย่างพิสดารสวด
เต็มคำรา (ดังพิมพ์ไว้ในหนังสือสวดมนตร์ฉบับหลวง) อย่างย่อสวด
ในงานซึ่งไม่จำเป็นจะต้องสวดเต็มคำรา ยกตัวอย่างเช่นในงานหลวง
อันมีสวดภาณวารด้วย คืองานได้กัณฑ์เจ้าฟ้าเป็นต้น เพราะพระปริต
ทั้งปวงมีอยู่ในภาณวารทั้งนั้นแล้ว พระสังฆ์หมู่ใหญ่สวด ๗ คำนาน ถึง

จะสวดแต่ตั้งเขมปักไม้ชาดพระปริตในงานพิธีนั้น เรื่องนี้เจ้านายเคยทรง
 ปกรารกกันเป็นปัญหาว่าพระปริตทั้งปวงพระสงฆ์สวดในภาณวารแล้ว ทำไม
 พระสงฆ์หมู่ใหญ่ซึ่งมาเป็นคู่กับการพระราชพิธีจึงต้องสวดมนตร์เย็นด้วย
 ทุกวัน กรมพระสัสมมตอมรพันธุ์ประทานอธิบายซึ่งได้เคยทรงสดับมา ว่ากิจ
 ของพระสงฆ์ทั้งปวงมีอยู่ที่จะต้องสวดถวายพระธรรมทุก ๆ วัน เพื่อรักษา
 พระศาสนา (ทำนองแต่ก่อนมาถึงเวลาเย็นพระสงฆ์หมู่ใหญ่เห็นจะต้องกลับไป
 สวดถวายพระธรรมที่วัดมิให้ขาด) ที่หลังได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต
 ให้สวดถวายพระธรรมตามหน้าที่ได้ ที่ในพระราชฐาน มิให้ลำบาก ถึงเวลา
 เย็นพระสงฆ์หมู่ใหญ่จึงสวดพระปริตเพื่อสวดถวายพระธรรมทุก ๆ วัน ด้วยเหตุ
 นี้ในพระราชพิธีที่มีสวดภาณวาร พระสงฆ์หมู่ใหญ่ที่สวดพระปริตจะตัด
 เท้าหนึ่งเท้าใดก็ไม่ได้ขัดข้องแก่การพิธี การสวดตั้งเขมปักไม้ในงานอีกชนิด
 หนึ่ง ซึ่งพระสงฆ์เห็นว่าเจ้าของงานมีกิจการจะต้องบำเพ็ญมาก จึงสวด
 แต่เนื้อพระธรรมที่อยู่ในพระปริต เพื่อจะมีให้เวลาสวดมนตร์นานนัก
 สวดมนตร์ตามบ้านมักสวดอย่างตั้งเขมปักไม้โดยมาก ถึงงานหลวงด้วยนักคิด
 คาท้ายสวดมนตร์อย่างแบบโบราณออกเสียโดยมาก ด้วยเหตุอันเดียวกัน

๓ ขัดตำนาน ตามคำราพระปริตพระสังฆนายกผู้นำสวดมนตร์เป็น
 ผู้ขัดตำนาน (ขณนุ ได้ด้วยคำบาลีท้ายบทขัดตำนาน ซึ่งลงว่า “ภณาม เท”
 เป็นคำสำหรับหมู่ใหญ่พูดกับผู้น้อย) ดัชนีฐานว่าในสมัยต่อมาจะเป็น
 ด้วยบางคราว พระสังฆนายกผู้นำสวดมนตร์แก่ชราหรือมีเดียงหาบเครือ
 ไม่สามารถจะขัดตำนานได้สะดวก จึงสมมติให้พระภิกษุชองก่อนขัดตำนาน

แทน ก็เลยเกิดเป็นประเพณีส่งมดให้พระภิกษุองค์ใดองค์หนึ่งซึ่งเลี้ยงดี หรือว่าท่านเองเพราะเป็นผู้จัดตำนาน แต่เช่นนั้นก็ยังไม่หายาก การส่งมดมนตร์ ในพื้นเมืองจึงมีใครจัดตำนาน แม้แต่ว่า สกุเค เขียวเทวดามาฟังพระปริต ก็มักให้กลัวกลัวว่า ส่วนบทจัดตำนานนั้นพระสงฆ์ส่งมดไปด้วยกันกับส่ง พระปริต อนึ่งบทจัดตำนานนั้น แบบเดิมมีแต่จัดในราชปริต ๘ ตำนาน กับ ๑๒ ตำนาน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสให้ สมเด็จพระสังฆราช (สา) วัดราชประดิษฐทรงแต่งบาลีบทจัดตำนาน พระสูตรอื่น ๆ ขึ้นอีก เช่นธัมมจักกัปปวัตตนสูตร และมหาสมยสูตร เป็นต้น (พึงรู้ได้ด้วยบทจัดตำนานของสมเด็จพระสังฆราช ย่อม ลงท้ายว่า “ภณาม เเล” เป็นคำสำหรับใคร ๆ ใช้ได้ทั้งนั้น) อีก อย่างหนึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งแบบให้พระ สังฆนายกบอกนามสูตรและปาฐกถาให้พระสงฆ์ส่งมด อันบทบาลีนั้น ขึ้นว่า หนุท มย เป็นเทือกเดียวกับจัดตำนานย่อ ๆ แบบนั้นยังใช้อยู่แต่ คณะธรรมยุติก

๔. เพิ่มพระปริต การส่งมดพระปริตเดิมมีแต่อย่าง ๘ ตำนาน กับ อย่าง ๑๒ ตำนาน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเลือก พระสูตรและพระธรรมปริยายมาให้พระสงฆ์ธรรมยุติกาสวดอีกหลายอย่าง เช่น อนัตตลักขณสูตร และอาทิตยปริยายสูตร เป็นต้น ถึงธัมมจัก กัปปวัตตนสูตรและมหาสมยสูตร เดิมก็ขยู่ท้ายภาณวาร ทรงพระราชดำริ ให้มาใช้สวดอย่างปริต และยังมีปาฐกถาต่าง ๆ ซึ่งเป็นของเก่าบ้าง

ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่บ้าง พระสงฆ์ธรรมยุติกาสวดกันเป็นแบบอยู่
แต่ก่อน ส้มเต๋จพระเจ้าวรวงศา (ดำ) ได้เรียบเรียงไว้ในหนังสือสวดมนตร์
ฉบับหลวง โดยพิศดาร

๕ สวดมนตร์ ๓ วัน แต่ก่อนมามังงานพระราชพิธีบางอย่าง ซึ่ง
พระสงฆ์สวดมนตร์ ๓ วัน แต่ไม่มีสวดภาณวาร เช่นพิธีสารทและพิธี
โง่กันครั้นร่องเจ้าฟ้าลงมาเป็นต้น งานเช่นนี้พระสงฆ์สวด ๗ คำนานใน
วันแรก สวด ๓๒ คำนานในวันกลาง สวดซิมมจักกับปวัตตนสูตรกัมมหา
ลัมยสูตรในวันหลัง แต่มาแก้ไขเมื่อในรัชกาลที่ ๕ เป็นสวด ๗ คำนาน
วันแรก สวดซิมมจักกับปวัตตนสูตรวันกลาง สวดมหาลัมยสูตรวันหลัง
ยังคงสวดในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาอยู่ในบัดนี้

สวดทำนุพระพุทธรูป

การทำนุพระพุทธรูปเป็นส่วนหนึ่งของสวดพระปริต เพราะฉะนั้นจึงเป็น
ประเพณีมาแต่โบราณ ถ้ามีการสวดพระปริตที่ใด ก็ย่อมคัง
บาตรหรือหม้อได้นำน้ำเทวนจุติไว้ และผูกด้วยสายเงินนำมาให้
พระสงฆ์ทั้งปวงถือในเวลาสวดพระปริต

จะขอกล่าววินัยนี้แทรกลงตรงนี้สักหน่อย ข้าพเจ้าเคยนิมนต์
พระสงฆ์ลังกาและพระสงฆ์พม่ามาทำบุญ ตั้งเกิดดูเวตาสวดมนต์ตั้ง
คาถาปัด ทั้งพระสงฆ์ลังกาและพม่า แต่พระสงฆ์ไทยมอญสวดมนต์
ไม่ตั้งคาถาปัด ที่ผิดกันจะเป็นด้วยเหตุใด ก็เพราะเหตุที่คนเค้าเงื่อน
สันนิษฐานว่าประเพณีเดิมในอินเดีย คาถาปัดเป็นของพระสงฆ์ใช้ใน

เวลาสามคน จะเทศน์หรือจะสวดมนต์ในบ้าน คงตั้งคาถาบัตร พระไทย
 มธญทุกวันนี้ เวลาให้สวดก็ดี สวดอนุโมทนาก็ดี หรือสวดภาณวาร
 และพระอภิธรรมบนเตียงสวดก็ดี ก็คงคาถาบัตร ที่ไม่ตั้งคาถาบัตรในเวลา
 สวดมนต์ เดิมเห็นจริงเป็นเพราะถือด้วยสัญญา ฉะนั้นที่เทศน์ไม่ตั้ง
 คาถาบัตรก็คงเป็นเพราะถือคัมภีร์ขยเป็นงานของเดยวกัน แล้วจึงมากลาย
 เป็นประเพณีไม่ตั้งคาถาบัตรเวลาสวดมนต์ ไม่ได้ถือว่าจะต้องถือด้วยสัญญา
 หรือไม่ ลักษณะการทำน้มนครนั้น ดันนิษฐานว่าแบบเดิม เมื่อพระสงฆ์
 สวดไปถึงบท “สฤกคฺคา” (คือครบ ๗ คำนานแล้ว) พระสงฆ์บางก
 ปลดเทียนมาเวียนปากบาตรหยดขมลงในน้ำ พอจบมาครบบทนั้นก็เอา
 เทียนจุ่มน้ำที่ในบาตรดับไฟ ข้าพเจ้าได้เห็นอย่างนี้มาตั้งแต่จำเริญ
 แหวงจึงหัดทำแพ่งเพ็ชรซึ่งเป็นวัดบ้านนอกห่างหลักแหล่งแห่งเดียวที่ปวง
 จิงนึกว่าเห็นจะเป็นวิธีเดิมบอกเล่าสืบกันมาในวัดนั้น ได้ยินกถาว่ากันคือ
 อย่างหนึ่งว่า การทำน้มนครพระปริตแบบเก่านี้ กฎหัดตั้งเป็นผู้ทำ
 เหมือนอย่างเป็นผู้สวด ดังเค ข้าพเจ้าพึงได้เห็นกถาว่าเมื่อเร็ว ๆ นี้ที่บ้าน
 แห่งหนึ่งในกรุงเทพ ฯ คือมีเทียนจุดติดปากบาตรและหม้อน้มนคร และ
 ถ้ามลายสัญญาดังกล่าวมาแล้ว พอพระสงฆ์สวดขึ้น อิติปิโส ในรัชศกศัตร
 ศกหัดตั้งผู้เป็นนายงานพิธี ก็เข้าไปปลดเทียนหยดขมลงในบาตรแล้ว
 เอาถนัดติดดังเก่า ครั้นจบสวดมนตรั้ก็กลับเข้าไปปลดเทียนทิ้งลงให้ดับ
 ในน้มนคร ข้าพเจ้าสันนิษฐานว่าทำอย่างนี้หาใช่แบบแผนไม่ น่าจะเกิด
 ขึ้นแต่พระสงฆ์บางแห่งไม่รู้วิธีทำน้มนคร กฎหัดตั้งผู้จึงเข้าไปทำแทน

การทำนํ้ามนตร์ตามแบบหลวงในพระราชพิธีล้านช้าง ถือว่านํ้าซึ่งใช้ใน
พระมณฑลย่อมเป็นนํ้ามนตร์อยู่แล้ว คือเป็นการพระราชพิธีซึ่ง (ข้าพเจ้า
สันนิษฐานว่าจะมีขึ้นในรัชกาลที่ ๕) ต้องพระราชประสงค์นํ้ามนตร์
สำหรับโสรัจรงเป็นพิเศษ จึงทรงจุดเทียนซึ่งคิดหัตถ์ครอบนํ้ามนตร์
รองหลวง แล้วทรงประเคนครอบนั้นแก่พระสังฆนายก ๆ เอาด้วย
ด้วยดีจนพื้นเชิงครอบซึ่งตั้งไว้ตรงหน้าแล้วสวดพระปริตไปจนรัตนสูตร
เมื่อถึงคาถาท้ายซึ่งว่า “ขณํ ปุณณํ” ก็เปิดฝาครอบแล้วปลดเทียน
เวียนให้ จมิ่งหยดลงในนํ้า ครั้นถึงบทว่า “นิพฺพนฺติ ชฺชา ยถามุขํทีโป”
ก็จุ่มเทียนลง ให้ดับในนํ้าพร้อมกับคำภา “นิพฺพนฺติ” แล้วเปิดฝาครอบ
คิดเทียนไว้อย่างเดิม แต่การสวดพระปริตทำนํ้าพระพุทธรูปมนตร์ถือเป็นการ
สำคัญในราชประเพณีอย่างหนึ่ง มีตำแหน่งพระครูพระปริตไทย ๕ รูป
พระครูพระปริตมอญ ๔ รูป สำหรับสวดทำนํ้าพระพุทธรูปมนตร์ ในบรรดา
งานพระราชพิธีซึ่งมีสังฆมุขากิเชกพระราชาคณะไทยรูป ๓ มอญรูป ๓
กับพระครูพระปริต ๘ รูปนั้นสวดทำนํ้าพระพุทธรูปมนตร์สำหรับสังฆมุขากิเชก
ทุกงาน และโดยปกติ พระครูพระปริตมอญต้องเข้ามาสวดทำนํ้ามนตร์
ที่หอศาลตราคมทุกวัน นํ้ามนตร์พระปริตนั้นสวดหนึ่งแบ่งส่งไปสำหรับ
เป็นนํ้าสรงพระพักตร์และโสรัจรงอีกสวดหนึ่งได้บาตร ๒ ใบ ให้สังฆการี
ถือตามพระครูพระปริต ๒ องค์เข้าไปเติบประด้วยกำหย้าคาที่ในพระราชวัง
เวลาบ่าย ๓ นาฬิกาทุกวันเป็นนิตยมาแต่โบราณ อธิบดีของพระมอญ
ทำนํ้ามนตร์พระปริต พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรง

พระราชนิพนธ์ไว้ในประกาศของหอเลขาธิการกรมปรีต (ซึ่งหอพระสมุดฯ ได้พิมพ์ไว้ในประชุมประกาศพระราชพิธีจร) พระปรีตที่พระครูสดุด ทำนํามนตร์นั้นก็สดุด ๗ คำนานนั้นเองมิได้ใช้พระปรีตอื่นแปลออกไป

ยังมีวิธีสดุดพระปรีตเฉพาะงานอีกอย่างหนึ่ง คือในงานพระราช พิธีแรกนา เมื่อสดุดพระปรีต ๑๒ คำนานหมดแล้ว สดุดคาถาซึ่งมงคล เพิ่มเข้าด้วยเฉพาะงานนั้นอย่างหนึ่ง งานนี้ต้องอายุถึงสดุดมนตร์วันเดียว สดุดนี้มีมาจกกับปวัตตคนสูตรก่อน แล้วสดุด ๗ คำนานคือ มีชีวิตคำนาน แต่พระปรีตสดุดอย่างดังเชป อีกอย่างหนึ่งนั้นในงานบุพเพเปตพลี เช่น ทำบุญหน้าศพ ถัปตมวาร บัญญาสมวาร และศตมาหะ สดุดอนัตต ถักขณสูตร อาทิตตปริยายสูตร และสูตรอื่นบ้าง บางทีก็สดุดมีมาจก กับปวัตตคนสูตร สดุดมนตร์อย่างนี้มีพระอธิการมคธท้าย ที่จริงการ สดุดมนตร์ในเรื่องบุพเพเปตพลีเป็นสํารายธรรม แต่กระบวนที่สดุดปรุ่ เป็นอย่างสดุดพระปรีต หาใช่เป็นพระปรีตตรงตามคำเดิมไม่

มหาทิพมนตร์

มีบทสดุดมนตร์อยู่อีกคัมภีร์ เรียกว่า “มหาทิพมนตร์” มั่นมนตร์ ต่าง ๆ รวมอยู่ในคัมภีร์นั้น คือ มหาทิพมนตร์ ๑ ชัยมงคล ๑ มหาชัย ๑ ชุณหิสถวิชัย ๑ มหาสํวัก ๑ รวม ๕ อย่างด้วยกัน สำหรับสดุดเพื่อให้เกิด สดุดดีมีชัยและให้อายุยืนย่น ได้ยินว่าแต่โบราณ เมื่อยกกองทัพไม่ทำ สงคราม ย่อมส่อนให้พวกทหารสดุดมหาทิพมนตร์ในเวลาค่ำทุก ๆ วัน อีกสถานหนึ่งในงานมงคลเช่นทำบุญฉลองอายุเป็นต้น มักให้หนักสดุด ๕ คน

ซึ่งหนึ่งเคยส่งจดหมายพิพนตร์ และกล่าวกันว่าทำนองส่งคนนั้นไปเฝ้าหน้าพ้อง
นัก หรืออย่างนั้นผู้มั่งร่ำรวยก็คิดพอใจทำมาแต่ก่อน พึ่งมาเลิกเมื่อในรัช
กาลที่ ๕ เห็นจะเป็นด้วยวังเกียจว่าคล้ายกับส่งจดศัพ เพราะพวกนักส่งจด
ศฤห์ถึงก็เป็นที่คนละของมักเอาบทหาชัยไปส่งจดจดทำนองเด่นในเขตประ
กวดส่งจดศัพ อีกส่วนหนึ่งเพราะเกิดมีพิธีส่งคนนครหาญลุ่มมรรณชนแทน
การส่งจดหมายพิพนตร์ก็เลยไป ยังเหลืออยู่แต่ตัวคำภีร์ ทั้งคำบัต
และที่แปลเป็นกลอนภาษาไทยกำกับไว้ (หอพระสมุด ฯ ได้พิมพ์แล้ว)
ฉันนี้ฐานว่ามหาพิพนตร์ นั้นเห็นจะเป็นของแต่งขึ้นทางกรุงศรีวัดคนคนหุด
เมื่อเมืองเวียงจันทน์ยังเป็นอิสระ แต่แต่งในสมัยเมื่อความรู้ภาษามลายู
เลื่อมทรมานเลี่ยมมากแล้ว และฉันนี้ฐานว่าจะใช้ส่งจดอย่างภาณวาร ซึ่งยัง
ใช้กันอยู่ทางมณฑลอุดรและมณฑลยโสธรจนสมัยปัจจุบันนี้ แต่จำนวน
แปลเป็นกลอนเป็นภาษาไทยข้างใด แต่ก็เห็นจะเก่าเกือบถึงครึ่งกรุงศรี
อยุธยา เมื่อใดคำภีร์มาลงจากข้างเหนือฉันเห็นจะนิมนต์พระสงฆ์อยู่
ก่อน ต่อเมื่อเกิดคำแปลจึงให้ศฤห์ถึงส่งจดทั้งภาษามลายูและคำแปล นักส่งจด
ศฤห์ถึงถึงคิดทำนองส่งจดให้ ไปเฝ้าเพราะหวังยังขึ้นเป็นอันดับมา จนกระทั่ง
กลายเป็นเครื่องเล่นไป

สวดพระพุทธมนตร์เนื่องกับไสยศาสตร์

ในได้ยศศักดิ์มีคำภีร์นับถือเทวดานพเคราะห์ คือ พระอาทิตย์ พระ
จันทร์ พระอังคาร พระพุธ พระพฤหัสบดี พระศุกร์ พระเสาร์ พระราหู

พระเกตุ เทวดา ๘ องค์นี้ว่าเกี่ยวข้องกับกำเนิดของมนุษย์ และอาจให้
คุณโทษทำให้อายุยืนหรืออายุสั้น และให้เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ได้ จึงมี
วิชาบูชาเทวดานพเคราะห์ให้เพื่อบำบัดอันตราย และให้เจริญสิริ
มงคลอายุวัฒนะ พวกพราหมณ์นำวิชาบูชาเทวดานพเคราะห์เข้ามาตั้งสอน
ในประเทศนี้ เนื่องด้วยวิชาโหราศาสตร์ จึงเชื่อถือกันแพร่หลาย โดย
เกิดความประสงค์จะเอาการบูชาเทวดานพเคราะห์เข้าติดอยู่ในลัทธิพระพุทธ
ศาสนา ซึ่งไม่ขัดแย้งกัน ด้วยตามลัทธิพระพุทธศาสนาก็ถือว่าเทวดา
และถือว่าเทวดาอาจให้คุณและโทษแก่มนุษย์ ได้อยู่บ้างแล้ว จึงเกิดวิ
สวดพระพุทธมนตร์เนื่องด้วยเทวดานพเคราะห์ ขึ้นด้วยเหตุดังกล่าวมา ข้อ
ที่เกี่ยวกับนั้นถือเอากำลึงเทวดานพเคราะห์เป็นเกณฑ์ ตามตำราพราหมณ์
ว่ากำลึงเทวดานพเคราะห์ทั้งหมดกันเป็น ๓๐๘ ตัว แยกจำนวนเป็นรายองค์
พระอาทิตย์ ๖ พระจันทร์ ๑๕ พระอังคาร ๘ พระพุธ ๑๗ พระเสาร์ ๓๐
พระพฤหัสบดี ๑๘ พระราหู ๑๒ พระศุกร์ ๒๑ พระเกตุ ๘ พระสงฆ์เอาจำนวน
ที่เป็นเกณฑ์นี้เข้าสังเคราะห์ ในการสวดมนตร์พิธีอื่นเนื่องด้วยเทวดานพ
เคราะห์ เป็นต้นว่าในพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เมื่อสวดพระปริ
ตแล้ว สวดคาถาพราหมณ์ศาสตร์ ซึ่งขึ้นว่า

“ภควา อรหิ สัมมา-   สัมพุทฺโธ ฉายินิ วโร ๑ ตา
สจุเจน เม สโม นตฺถิ   เสดา เม สจุปารมีติ” นี้
ถ้าวันอาทิตย์สวด ๖ จบ   ถ้าวันอื่นก็สวดเท่าจำนวนเกณฑ์กำลึง
เทวดาในวันนั้น

อีกอย่างหนึ่ง ถ้าสดมภ์ในการฉลองอายุ เมื่อสดุดพระปริตจบ
แล้ว เอมทชคิใน ๑๒ คำนานต์มคให้สำหรับเทวดานพเคราะห์ทั้งของค คือ

พระอาทิตย์	สดุด	ปฐมนุโพธิ์สมภาเร ๑ ต ๑
พระจันทร์	„	ปฐมนุลาภ มหาเศว ๑ ต ๑
พระอังคาร	„	ยสุธานุภาวโต ยุกขา ๑ ต ๑
พระพุธ	„	สพพาสวิธชาคิน ๑ ต ๑
พระเสาร์	„	ปวิคคิ ยมณณนตล ๑ ต ๑
พระพฤหัสบดี	„	ปาณินาโต ปฏจาย ๑ ต ๑
พระราหู	„	อปปสันเนหิ นาลล ๑ ต ๑
พระศุกร์	„	ยสุธานุสัณเณนาบี ๑ ต ๑
พระเกตุ	„	ชัย เทวมานุส้าน ๑ ต ๑

สดุดท้ายพระปริตก็จบเท่ากำลังของเทวดานพเคราะห์ห้องที่ที่ด้วยอายุ

อีกอย่างหนึ่ง เพื่อจะให้เวลาสดุดนั้นตรงมา สดมตพระปริตต่าง ๆ
ให้เป็นสำหรับเทวดานพเคราะห์ห้องคปริต ดังนี้

พระอาทิตย์	สดุด	อุทเทคยณจุฏฐมา ๑ ต ๑
พระจันทร์	„	ยนทุนนิมิต ๑ ต ๑
พระอังคาร	„	กรณียมตฤกฏเดณ ๑ ต ๑
พระพุธ	„	จิรุปกุเข ๑ ต ๑
พระเสาร์	„	ยโคหิ ภคินิ ๑ ต ๑
พระพฤหัสบดี	„	ยานธิ ภูตานิ ๑ ต ๑

ในรัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระเจ้า ๑ กรมพระยาบำราบปรปักษ์จทรง
บำเพ็ญพระกุศลฉลองพระชันษา (เข้าใจว่าเมื่อพระชันษารวม ๕๐ ใน
ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๓๓) ไหว้จทรงทำพิธีพิเศษ แต่ทรงรังเกียจวิธีที่ทำกัน
มาแต่ก่อน จึงทรงตั้งปรึกษากับสมเด็จพระสังฆราช (บุปผสว เทวสาร) จัด
แบบพิธีขึ้นใหม่ ให้ ไก่ครอบงวนเวียนทอดกวนพเคราะห์ที่มาพึ่งสวดพระพุทธมนตร์
ที่พระองค์ และให้พระสงฆ์ ๕ รูปสวดพระธรรมต่างๆ อันมีข้อธรรมมีจำนวน
เท่าเกณฑ์กำลังทอดกวนพเคราะห์นั้นเฉพาะองค์ ๆ ให้ฟัง

ตลอด	อนุศตวรรษปาส์	สำหรับ	พระอาทิตย์
”	จรมปาส์	”	พระจันทร์
”	มคคิวงคปาส์	”	พระอังคาร
”	อินทริย พด โขขณคปาส์	”	พระพุธ
”	ทศพลณณปาส์	”	พระเสาร์
”	ทศตณณ นวอนุปุพพวิหารปาส์	”	พระพฤหัสบดี
”	ตติปฏจัน สมมุปปชาน อิทธิปาทปาส์	”	พระราหู

ตลอด สิบปฐกัมม อริยชน สัมมาสมาธิบริหารปาฐ ดำหรับ พระคุณ

„ อามานวตฺถุ วินยปาฐ

„ พระเกตุ

สมเด็จพระสังฆราชทรง แต่งบทชัตตทานันดำหรับพระธรรมนั้น ๆ ด้วย
ตลอดดับกับ โหรบูชา ได้ทำพิธีนวกครหายุสัสมกรรมที่วังสมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ
กรมพระยานำราบปรบักษเป็นครั้งแรก ครั้นถึงบชาต พ.ศ. ๒๔๒๓ เมื่อ
พระชันษาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึง ๒๕ ปี เป็นเขตต์
เบญจเพส ทรงพระราชปรารภจะทำการพิธีเฉลิมพระชันษาในปีนั้นให้พิเศษ
กว่าที่เข้ามาแต่ก่อน มีพระราชดำริว่าหรือสมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมพระยานำราบ
ปรบักษ จึงกราบทูลให้ทรงทำพิธีนวกครหายุสัสมกรรม และได้ทำในงาน
หลวงในปีนั้นเป็นต้นมาทุกปี และผู้อื่นก็ทำตามในเมื่อทำบุญฉลองอายุ
เมื่อเข้าเขตต์ลำดับัญเช่นชายศเป็นต้น ใช้เป็นแบบแพร่หลายสืบมา

พิธีสวดนวกครหายุสัสมกรรมแต่แรกสวดกว่า ๔ ชั่วโมงจึงจบ มาถึงใน
รัชกาลที่ ๖ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรง
พระดำริศดพิศความออก คงไว้แต่หัวข้อศดพระธรรม เดียวนี้จึงสวดได้จบ
เพียงเวลายาว ๒ ชั่วโมง การสวดนวกครหายุสัสมกรรมกันั้นเป็นพระปริตอย่าง
หนึ่ง จึงได้แสดงอธิบายไว้ในตำนานนี้

